

Evenwichtiger welvaartsverdeling met Betaaltaks en Basisinkomen

Voorstel voor een nieuwe manier om vermogen(svorming) effectief te belasten. In combinatie met een individueel basisinkomen boven het minimumniveau maakt dit een ingrijpende vereenvoudiging van de sociale en fiscale wetgeving mogelijk. Het overgrote deel van de gezins- en inkomensafhankelijke toeslagen wordt overbodig, waardoor bestaande problemen bij de uitvoering worden opgelost.

-Vorming van zeer hoge vermogens vindt plaats via kapitaalverschaffing aan bedrijven, niet door sparen.

-Vermogensrendementsheffing en vennootschapsbelasting hebben een beperkte effectiviteit.

-De Betaaltaks belast het proces van de vermogensvorming, niet het moeilijk grijpbare eindresultaat.

juni 2020

Ons economische systeem zorgt er niet automatisch voor dat de werkenden een rechtvaardig deel krijgen van de bedrijfsrendementen. De flexibilisering van de arbeidsmarkt gaat gepaard met een daling van de Arbeidsinkomensquote, concludeerde De Nederlandse Bank (1). Zowel DNB-president Knot als minister-president Rutte hebben meermaals gepleit voor verhoging van de CAO-lonen, maar zonder veel effect. We zien slechts 'positieve stagnatie'; de brutolonen houden ternauwernood gelijke tred met de inflatie. Omdat de stijgende kosten van de samenleving vrijwel volledig moeten worden opgebracht door de burgers, dreigt keer op keer een daling van het netto besteedbaar inkomen. Daar nu, heeft de overheid een probleem, want hoewel zij geen invloed heeft op de loonontwikkeling wordt zij wel geacht de besteedbare inkomens op peil te houden. In de huidige situatie kan dat alleen door lastenverlaging, hetgeen dan betaald moet worden uit bezuinigingen op de collectieve voorzieningen. Het resultaat is dat de verzorgingsstaat stap voor stap wordt afgebroken. Daarbij moet het niveau van het sociale minimum worden gehandhaafd en om de laagstbetaalde werkenden niet onder dat minimum te laten uitkomen worden hun inkomens met fiscale tegemoetkomingen en inkomensafhankelijke toeslagen bijgespijkerd. Het resultaat is een sterk genivelleerde inkomensverdeling: slechts dertig procent van de persoonlijke inkomens is hoger dan het modale niveau van € 3000 bruto per maand.

Aan de andere kant vertaalt zich het grotere aandeel van de factor kapitaal in de rendementsverdeling naar steeds grotere privévermogens van de kapitaalverschaffers en eigenaren. Die privévermogens zijn mobiel en kunnen zich dus vrij gemakkelijk aan belastingheffing onttrekken. Bij een matige inkomensongelijkheid kent Nederland dan ook een exorbitante vermogensongelijkheid (2). Met het huidige beleidsinstrumentarium lukt het niet om die scheefgroei aan te pakken.

Deze problematiek bestaat al langer maar is inmiddels onhoudbaar geworden (3).

Voorstel voor een nieuw stelsel

De oplossing zal tweeledig moeten zijn. Enerzijds dient een nieuwe manier te worden gevonden om de vermogens(vorming) effectief te belasten en anderzijds is een methode nodig om de opbrengst van die nieuwe heffing aan de - lees alle - burgers ten goede te laten komen. Voor beide onderdelen doe ik hier een concreet voorstel. Het eerste onderdeel is nieuw, maar voor het tweede zijn de laatste tijd wel meer voorstellen gedaan (4), meestal met de primaire bedoeling om de uitvoeringsproblematiek bij de

inkomensafhankelijke toeslagen op te lossen via een basisinkomen of 'verzilverbare heffingskorting'.

Mijn voorstel verschilt van de andere op meerdere essentiële punten, maar vooral:

-het is op strikt individuele basis,

-het inkomenseffect is voor negentig procent van de burgers positief en

-de financiering vindt voor een substantieel deel plaats via een extra heffing op vermogen.

-de kindregelingen blijven in mijn voorstel buiten beschouwing

Voorstellen voor een basisinkomen op gezinsgrondslag hebben het nadeel van een complexe en dynamische uitvoering, want de samenstelling van gezinnen is bepaald geen helder en stabiel gegeven.

Bovendien neemt de fraudegevoeligheid toe naarmate samenwonen meer fiscaal nadeel oplevert.

Additioneel budget is nodig, want als de financiering, naast de inverdieneffecten, uitsluitend berust op inkomenshervreiding leidt dat al snel tot een basisbedrag dat de armoede vergroot (FvD) of onevenredig wordt verhaald op specifieke groepen, zoals met name de AOW-ers met een aanvullend pensioen (D66, GL).

De CPB-rapportage over de plannen van de politieke partijen laat inkomenseffecten zien met een forse bandbreedte. Ook als het gemiddelde nog net positief uitpakt betekent dat voor sommigen een aanzienlijke achteruitgang.

Een Betaaltaks

Ter invulling van het eerste element van mijn voorstel, een extra heffing op vermogen(svorming) pleit ik voor de invoering van een 'Betaaltaks' (5). Een heffing over het bedrag van alle digitale betaaltransacties, in ECB termen gezegd de "Credit transfers and direct debits" via digitale betaalsystemen. Anders dan bijvoorbeeld een 'Tobintaks', wordt de heffing niet beperkt tot een specifieke categorie van financiële transacties, maar wordt zij toegepast op alle (digitale) betalingen, ongeacht de reden voor de betaling of de betrokken partij(en). De heffing vindt automatisch plaats indien en zodra er geld wordt overgeheveld van de ene geldrekening naar een andere. Tegen een zeer laag tarief, maar toegepast op een zeer omvangrijke basis, waardoor de opbrengst ondanks dat lage tarief toch aanzienlijk is.

Het relevante betalingenvolume is zeer groot, vele tientallen malen het bedrag van ons BBP (6). Ongeveer één procent daarvan betreft het normale geldverkeer van de burgers, die hun inkomen op een salarisrekening ontvangen en het vandaar weer uitgeven zonder het al te veel over andere geldrekeningen heen en weer te schuiven. Voor een modale werknemer vormt de nieuwe taks een last van slechts enkele tientjes per jaar. De opbrengst van de Betaaltaks komt dus vrijwel volledig ten laste van andere actoren, zoals de bedrijven. Een deel van het volume, met name beurshandel met flitskapitaal en geldstromen die niet werkelijk samenhangen met de reële economie, zullen zodanig getroffen worden dat ze hun activiteiten zullen verplaatsen naar elders. Deze 'schuimkraag' op de economie is bij ons verhoudingsgewijs groot. Dat blijkt als we ons betalingenvolume afzetten tegen dat van vergelijkbare economieën als die van Duitsland, Frankrijk, België en Finland, met een BBP per capita in de buurt van het onze. Die landen hebben een gemiddeld betalingenvolume van ongeveer achtenveertig maal hun BBP. Bij ons is dat naar verhouding ruim 20% hoger, rond achtenvijftig maal ons BBP.

Dit geeft aan dat met een afname naar een niveau onder dat van die referentielanden rekening moet worden gehouden, zeg zo'n vijfenveertig maal BBP. Als dat inderdaad zou gebeuren, resteert nog altijd een heffingsbasis van ruim 36.000 miljard. Bij een bescheiden tarief van ruim een half promille (55 cent op een betaling van 1000 euro) levert dat een opbrengst van zo'n 20 miljard.

Mocht na invoering blijken dat de afname van het betalingenvolume minder ingrijpend is, dan zou dat uiteraard mogelijkheden bieden om het tarief lager te stellen of de hogere opbrengst te gebruiken voor lastenverlichting of extra collectieve uitgaven. De politieke sturingsmogelijkheden nemen dan toe.

Een Basisinkomen

Bij het aan de burgers ten goede laten komen van de opbrengst van de Betaaltaks kunnen we denken aan het bekostigen en waar nodig uitbreiden van collectieve voorzieningen, maar uiteraard moet die opbrengst ook, direct of indirect, de koopkracht van de burgers versterken. Want het zijn primair de bestedingen van

de consumenten waar de bedrijven hun rendementen aan te danken hebben en de werkenden hun salaris. Die doelstelling kan erg goed gerealiseerd worden met behulp van een basisinkomen. Daarmee kan op een non-discriminatoire manier bereikt worden dat alle burgers een rechtvaardig deel krijgen van de welvaart die we met zijn allen genereren.

De vormgeving van dat basisinkomen staat dan nog ter discussie. Zo zou aan iedere burger een vast bedrag kunnen worden uitgekeerd dat niet wordt verrekend met enigerlei regeling voor inkomensondersteuning. Dit zou in mijn voorbeeld voor de volwassen burgers neerkomen op een vaste toelage van ruim honderd euro per maand.

Echter, met een bedrag van twintig miljard kan ook de zo dringend noodzakelijke stelselherziening worden gerealiseerd. De inverdieneffecten van zo'n operatie, gevoegd bij de opbrengst van de Betaaltaks, maken het mogelijk om aan iedere volwassen burger een basisinkomen te verstrekken, problemen bij de uitvoeringsorganen op te lossen en de beruchte 'armoedeval' te elimineren.

Dat is een buitengewoon verleidelijk perspectief.

Specificaties

Ik pleit voor een stelsel waarin de bijstand, de AOW, de Huurtoeslag, de Zorgtoeslag, de basis in de werknemersuitkeringen, de heffingskortingen en de aftrekposten voor zelfstandigen zijn komen te vervallen en vervangen door een basisinkomen dat onvoorwaardelijk en strikt individueel is.

Het stelsel mag de armoede niet vergroten, dus het maandelijks uit te keren bedrag dient hoger te zijn dan de minimumniveaus voor alleenstaanden, inclusief de maximale bedragen van de Huur- en Zorgtoeslag.

Dat betekent voor de huidige bijstandsgerechtigden en AOW-ers een (bescheiden) vooruitgang.

Voor de werkenden echter, is het noch uit een oogpunt van inkomenspolitiek, noch uit andere overwegingen nodig of zelfs gewenst om het basisinkomen zonder meer uit te keren bovenop het huidige netto inkomen. We willen dat de werkenden hun rechtvaardige aandeel krijgen in de bedrijfsrendementen, omdat het huidige stelsel daar niet voor zorgt (7), maar een inkomensstijging van meer dan 1500 euro netto per maand is nu ook weer niet nodig. Dat zou het geheel trouwens onbetaalbaar maken, zelfs met een betaaltaks. Het door de werkenden te ontvangen basisinkomen zal dus op een of andere manier moeten worden verrekend met hun bestaande inkomen, maar uiteraard zodanig dat zij er substantieel op vooruit gaan. Theoretisch zou dat kunnen door de brutolonen te verlagen, maar doorgaans wordt gedacht aan een of andere vorm van negatieve inkomstenbelasting.

Ik pleit ervoor om de Fiscus daar niet mee lastig te vallen, die heeft het al moeilijk genoeg. Door de uitbetaling van het basisinkomen apart te organiseren kan de belastingdienst zich weer volledig toeleggen op het heffen, zonder subsidie te hoeven verlenen of uitkeringen te moeten verstrekken.

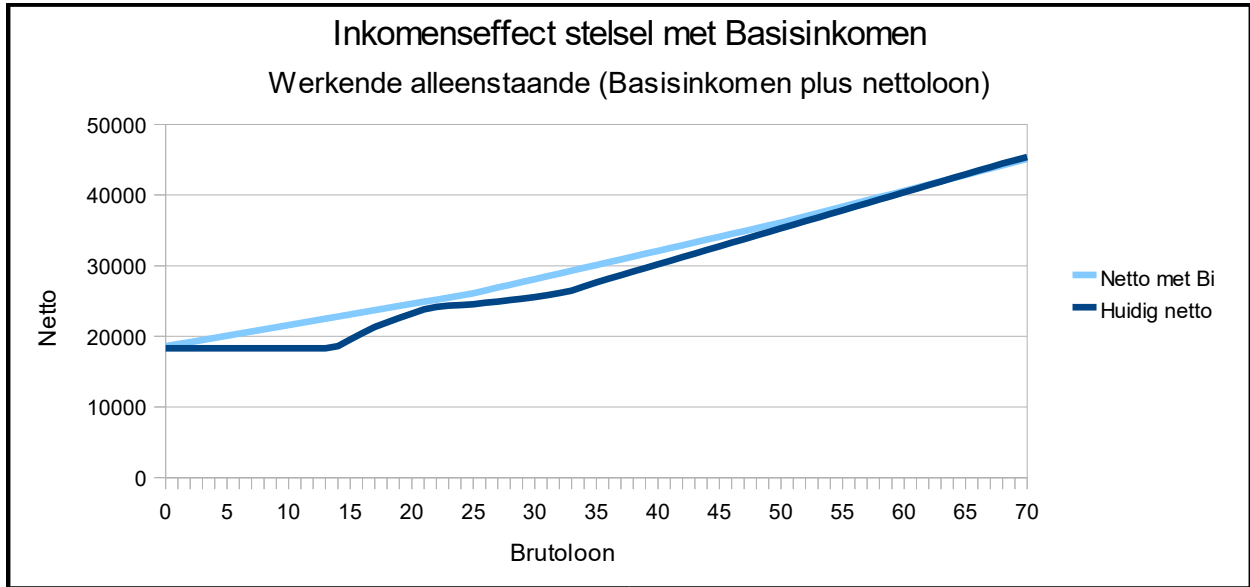
Een fiscale inpassing waarvan het resultaat nauw aansluit bij de huidige netto inkomens en voor de meeste burgers per saldo (inclusief het basisinkomen) leidt tot een inkomensverbetering, kan bereikt worden met een stelsel bestaande uit drie schijven en regressieve tarieven, zoals in onderstaande tabel aangegeven.

Schijf	Beneden de AOW-leeftijd	Tarief	Vanaf de AOW-leeftijd	Tarief
1e	Van 0 tot 25.000	70,00%	Van 0 tot 12.000	55,00%
2e	Van 25.000 tot 50.000	60,00%	Van 12.000 tot 50.000	45,00%
3e	Boven 50.000	55,00%	Boven 50.000	55,00%

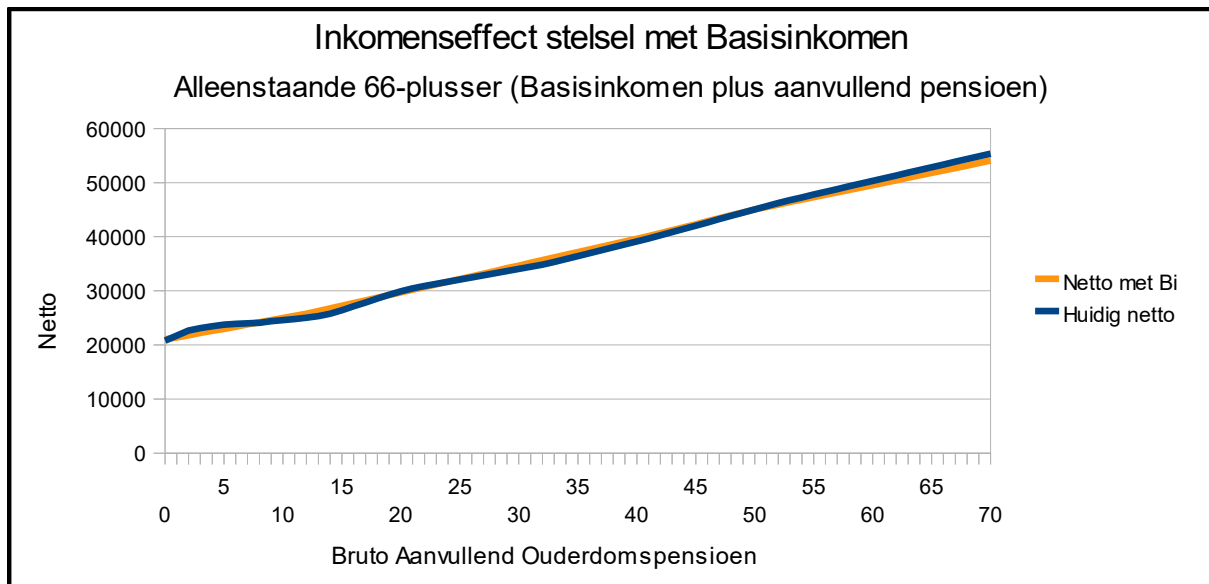
Inkomenseffecten

Het is evident dat er bij invoering van een basisinkomen op individuele grondslag een aanzienlijke inkomenstoename is voor degenen die zich niet beschikbaar (hoeven te) stellen voor de arbeidsmarkt omdat ze door een partner worden onderhouden. Discussies over de vraag of dat wel 'nodig' is gaan in feite niet over het 'nut' van de uitgaven, maar over het ideologische uitgangspunt. In welk soort samenleving willen we leven? Willen we dat samenwonen een volledig vrije keuze is of moet die keuze voor betrokkenen financiële (fiscale) gevolgen hebben? Ik kies het individu als uitgangspunt en de onderstaande grafieken

tonen dan ook de inkomenseffecten per individu.

De donkerblauwe lijn, die de het huidige stelsel weergeeft, begint horizontaal (het bijstandsniveau plus de huidige toeslagen) en vertoont een 'bult', daar waar er voor werkenden boven bijstandsniveau recht bestaat op de inkomensafhankelijke Zorg- en Huurtoeslagen. Precies op de top van die 'bult', bij een inkomen van ongeveer € 22.000 per jaar, is het inkomen met het basisinkomen weinig hoger dan het huidige netto inkomen inclusief de maximale toeslagen. Maar daaronder en ook nog een heel stuk daarboven gaat de werkende er flink op vooruit. Vanaf ongeveer € 60.000 bruto per jaar vallen de lijnen samen en verderop, vanaf € 100.000 bruto per jaar gaat men er pas in toenemende mate op achteruit vanwege het hogere toptarief. Dat betreft minder dan 5% van de werkenden. Bij de gepensioneerden is de nieuwe situatie -voor alleenstaanden- grotendeels overeenkomstig de oude. Waar nu het ouderdomspensioen aanvullend is op de AOW, wordt het aanvullend op het basisinkomen.

Vanwege de kronkels in de lijn van het huidige stelsel is er een gering negatief effect bij de kleine aanvullende pensioenen rond € 4.000 bruto per jaar en bij die rond € 21.000 bruto per jaar, veroorzaakt door respectievelijk de toeslagen en de ouderenkorting. Bij gepensioneerden met een aanvullend pensioen van € 50.000 bruto per jaar wordt het effect in toenemende mate negatief.

Dekkingsoverzicht (8)

Dekkingsoverzicht	Kosten	Baten
Basisinkomen volwassenenjonger dan 66 jaar (1550 ppm)	201,2	
Basisinkomen gepensioneerden (1750 ppm)	65,3	
Fiscale inpassing:		
Meeropbrengst heffing I.B.(via regressief stelsel)		111,7
Inverdieneffecten (besparingen op uitgaven):		
Afschaffen bijstand en aanverwante regelingen		8,0
Afschaffen binnenlandse AOW-uitkeringen		40,5
Korten minimumgedeelte Werknemersuitkeringen		13,0
Vervallen re-integratie- en andere uitvoeringskosten		4,0
Vervallen uitgaven studiefinanciering		3,0
Afschaffen Huurtoeslag		4,3
Afschaffen Zorgtoeslag		5,2
Afschaffen aftrekposten zelfstandigen		5,6
Vervallen Algemene heffingskorting		21,9
Vervallen Arbeidskorting		24,4
Vervallen Ouderenkorting		4,3
Vervallen Alleenstaandeouderenkorting		0,5
Opbrengst in te voeren Betaaltaks		20,0
Totalen:	266,5	266,4

Voordelen en kritiepunten

Het belangrijkste economische voordeel van dit plan is dat het totaal van de consumentenbestedingen zal toenemen. Immers, de opbrengst van de Betaaltaks komt in feite in mindering op de aanwas van de allerhoogste privévermogens, die vooral worden belegd in plaats van consumptief besteed. Geld dat anders zou zijn onttrokken aan de reële economie wordt daarin teruggeleid, doordat de burgers het wél consumptief gaan (her)besteden.

Het bestuurlijke voordeel ligt in de enorme vereenvoudiging van het sociale en fiscale stelsel. Een zeer groot deel van de bestaande uitvoeringsproblematiek rond de inkomensafhankelijke toeslagen zou ermee worden geëlimineerd. Daarnaast zou het bestaande verschil in behandeling tussen werkloze werknemers en werkloze zelfstandigen komen te vervallen. Ook voor de ZZP-ers is dan voorzien in een sociaal vangnet.

Vanuit maatschappelijk oogpunt bezien is het voordeel dat inkomenspolitiek niet langer een 'zero sum game' hoeft te zijn. Vooruitgang bij de ene groep burgers hoeft niet meer per definitie te betekenen dat een andere groep erop achteruit gaat. Dat zou de sociale cohesie moeten versterken. (9)

De politieke winst wordt gevormd door de nieuwe mogelijkheden tot sturing op het vlak van de inkomens. Daarnaast kan de Betaaltaks -bij gebleken succes- zorgen voor een ruimer budget, waarmee belangrijke issues kunnen worden aangepakt zonder daarvoor automatisch de burger zwaarder te moeten belasten.

Invloed van het basisinkomen op de arbeidsparticipatie

De gangbare kritiek op het idee van een basisinkomen is dat het de arbeidsprikkel wegneemt of minstens vermindert. Die discussie is meer normatief dan economisch van aard. Voor de meeste mensen is de keuze om te werken niet vrij. Om te kunnen eten moet er in de huidige situatie doorgaans gewerkt of minstens

naar werk gezocht worden. De primaire arbeidsprikkel is dus simpelweg dwang. Door de invoering van een basisinkomen, in welke vorm dan ook, komt die dwang op het minimumniveau te vervallen. Wie meent dat onze maatschappij zonder deze dwang niet kan bestaan is dus tegen de invoering van een basisinkomen. Nadere discussie over de vormgeving of de financiering ervan kan dan achterwege blijven.

Invloed van het belastingtarief op de arbeidsparticipatie

Naast dwang heeft ook het belastingtarief invloed op de mate waarin mensen zoeken naar (meer) betaald werk. In mijn voorstel gaan vrijwel alle werkenden erop vooruit. Hun effectieve belastingtarief daalt dus, maar het marginale belastingtarief wordt hoger. Dat leidt tot een andere afweging, met name voor de laagstbetaalden. Zij zullen in een stelsel met een basisinkomen en een hoog marginaal tarief meer gewicht toekennen aan de te verkrijgen arbeidssatisfactie. Werkgevers zullen daarop in moeten spelen en iets te bieden moeten hebben (10). Het aanbod van on-/laaggeschoold werk zal vermoedelijk wat afnemen, maar dat lijkt acceptabel, gelet op het feit dat er in die categorie niet echt sprake is van schaarste. Bij de beoordeling van het hoge tarief van 70% moet wel worden bedacht dat de zogenaamde 'armoedeval' zal zijn verdwenen. Momenteel gaan bijstandsgerechtigden die een parttime baan vinden er niet op vooruit, aangezien hun uitkering aanvullend is op het te ontvangen eigen inkomen. Voor deze groep kan werken weer lonend worden. Ook zou bij werkenden net boven het minimum het aanvaarden van (meer) werk niet langer leiden tot een vermindering van hun te ontvangen Huur- of Zorgtoeslag.

Invloed op het loonniveau

Tegen een basisinkomen wordt wel eens de stelling ingebracht, dat het gezien de machtsverhoudingen op de arbeidsmarkt waarschijnlijk is dat de werkgevers zo'n stelsel zullen beantwoorden met lagere lonen. Dat is niet ondenkbaar, maar het hoeft in dit geval geen nadelige ontwikkeling te zijn. Een daling van de contractlonen kan immers worden opgevangen via een verhoging van het tarief van de Betaaltaks. Met de opbrengst daarvan zou het belastingtarief in de eerste schijf kunnen worden gematigd. Dat levert bij een gelijkblijvend besteedbaar inkomen een aantrekkelijker marginale arbeidsbeloning op.

Aanzuigende werking op migranten

Een veelgehoord bezwaar tegen het idee van een basisinkomen is de vermeende aanzuigende werking ervan op migranten. Dat bezwaar gaat voorbij aan het feit dat een immigrant niet automatisch recht heeft op het basisinkomen; daarvoor dient men eerst het burgerschap te hebben verworven. In dit voorstel is er daarnaast nog een financiële belemmering. Aangezien het voorgestelde regressieve belastingregime in principe geldt voor alle werkenden, zou het ingrijpende gevolgen hebben voor vreemdelingen die legaal in ons land wonen en werken. Die hebben immers, omdat ze geen 'burger' van Nederland zijn, geen recht op het basisinkomen, maar betalen wel dat hoge regressieve belastingtarief. Dit stelsel heeft dus een ontmoedigende werking op arbeidsmigrantten, want die verdienen dan in Nederland maar een schijntje, vergeleken bij andere landen. Dat zou in bepaalde sectoren van de economie, zoals high-tech, waar men afhankelijk is van buitenlandse (vaak hoog opgeleide) arbeidskrachten, een nadeel kunnen zijn. Daar moet dan een oplossing voor komen, bijvoorbeeld via uitbreiding van bestaande faciliteiten als de z.g. 30%-regeling.

De politiek aan zet

De problemen waarvoor dit plan een oplossing aandraagt zijn onomstreden. Een eerlijker verdeling van de welvaart door vooral de groeiende vermogensongelijkheid aan te pakken ten gunste van de koopkracht van de gewone burger, mag rekenen op brede steun. Ook een herziening van het onbeheersbaar geworden stelsel van inkomensafhankelijke toeslagen wordt alom als urgent beschouwd. Maar over de wijze waarop deze problemen moeten worden opgelost verschillen uiteraard de meningen.

Een Betaaltaks echter, is een neutraal instrument waarmee niet een bepaalde groep burgers wordt benadeeld ten gunste van een andere. Daarom zou het mogelijk moeten zijn om voor het invoeren van deze taks brede politieke steun te verkrijgen. Ook over het idee van een basisinkomen, of vormen van negatieve belastingheffing, wordt steeds vaker nagedacht, maar de vele varianten daarvan geven aan dat op dat punt de politieke inzichten nogal verschillen.

Extra budgettaire ruimte via een Betaaltaks maakt het overbruggen van dergelijke politieke tegenstellingen een stuk gemakkelijker. Welke partij of coalitie van partijen pakt dit op?

Noten

(1) Analyse DNB (2018): <https://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/DNBulletin2018/dnb372062.jsp>

(2) Zie: <https://www.sg.uu.nl/artikelen/2018/04/grote-ongelijkheid-desastreus-voor-de-samenleving-en-de-economie>

(3) Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/18/bouwstenen-voor-een-beter-belastingstelsel-tweede-kamer>

(4) FvD: <https://www.cpb.nl/doorrekening-stelselherziening-socialezekerheids-en-belastingstelsel-fvd>
D66: <https://www.cpb.nl/doorrekening-ex-ante-effecten-plannen-socialezekerheids-en-belastingstelsel-d66>
VBi (Vereniging Basisinkomen): <https://basisinkomen.nl/wp-content/uploads/Inkomenseffecten-basisinkomen.pdf>

(5) Zoals voorgesteld door prof. Edgar L. Feige, University of Wisconsin -Madison:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2486665

(6) Zie: <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=100000930>

(7) Zie: <https://www.cpb.nl/marktmacht-op-de-nederlandse-arbeidsmarkt>

(8) De bedragen (in miljarden euros) van de inverdieneffecten zijn voor het merendeel ontleend aan het CPB rapport over de doorrekening van het voorstel van Forum voor democratie (feb 2020).

Enkele gegevens zijn ontleend aan de SZW begroting (2019)

De opbrengst van het regressieve belastingstelsel is door mij berekend met het bedrag uit het genoemde CPB rapport (vlaktaks 50%) als benchmark.

(9) Prof. K.Caminada en prof. L.G.M.Stevens in het Weekblad Fiscaal Recht WFR 2-3-2017/307-326:
"Op tal van plaatsen is het globale evenwicht van een belastingheffing naar draagkracht door instrumentalisering verstoord en zijn tegenstellingen ontstaan in de maatschappelijke verhoudingen"
https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/46533/kc_2017_04.pdf?sequence=1

(10) Rapport 'Het betere werk, de nieuwe maatschappelijke opdracht' (WRR, januari 2020)
Zie: <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2020/01/15/het-betere-werk>